

TÜRKİYE'DE
MUHAFAZAKÂR SİYASET
VE
YENİ ARAYIŞLAR

Dr. İsmail SAFİ

eski
reni
YAYINLARI

Eskiyeni Yayınları: 50

**TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂR SİYASET
VE
YENİ ARAYIŞLAR**

Dr. İsmail SAFİ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
ANKARA ÖZGÜR WEB OFSET
MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312.385 70 77 (Sertifika no: 34333)

1. Baskı: Lotus, Temmuz 2007
2. Baskı: Eskiyeni, Aralık 2018

ISBN: 978-605-5978-60-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındag/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.eskiyeni.org • e-mail:fcr@fcr.com.tr

TÜRKİYE'DE
MUHAFAZAKÂR SİYASET
VE
YENİ ARAYIŞLAR

Dr. İsmail SAFİ

Ankara 2018

Dr. İsmail SAFİ

1968 yılında Rize'de doğdu. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi SBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktorasını tamamladı.

TOBB Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Avrasya Üniversitesi ve İstinye Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler dersleri verdi.

Adalet ve Kalkınma Partisi Kurucular Kurulu Üyesi, AK Parti Dış İlişkiler Başkan Yardımcılığı, Sosyal İşler Başkan Yardımcılığı, Merkez Disiplin Kurulu Üyeliği ve Genel Sekreter Yardımcılığı görevlerinde bulundu.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 24. Dönem İstanbul Milletvekili seçildi.

TBMM Dışişleri Komisyonu üyeliği, NATOPA üyeliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA) Türk Grubu Başkanlığına seçildi.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu Üyesidir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEORİK ARKA PLANI	21
1. Muhafazakârlığın Doğası: Bir Tutum ya da İdeoloji Olarak Muhafazakârlık--	23
2. Muhafazakârlığın Farklı Biçimleniş ve Görünümü	27
2.1. Kıta Avrupası'nda Muhafazakârlık	28
2.2. Anglosakson Dünyada Muhafazakârlık	29
3. Muhafazakârlığın Gelişimi ve Farklılaşması	33
4. Gelenekçilik ve Muhafazakârlık	34
4.1. Gelenekçi Muhafazakârlık	37
4.2. Gelenek ve Modernizm.....	39
5. Muhafazakârlıkta Devrim ve Değişim	41
6. Muhafazakârlıkta Önemli Kurum ve Değerler	43
6.1. Muhafazakârlıkta Aile	43
6.2. Muhafazakârlıkta Devlet	45
6.3. Muhafazakârlıkta Din	46
7. Muhafazakârlık ve Demokrasi	48
8. Muhafazakârlık ve Liberalizm	50

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI'NIN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ	53
1. Osmanlı'da Siyasal Akımlar ve Muhafazakârlık	55
1.1. Tanzimat Düşüncesi ve Muhafazakârlık	56
1.2. İttihat ve Terakkî Cemiyeti ve Muhafazakârlık	59
2. Kemalizm ve Türk Muhafazakârlığı	61
3. Kemalizm'in Muhafazakâr Yorumu ve 'Cumhuriyetçi Muhafazakârlık' ----	65
4. Türk Muhafazakârlığı'nda Önemli Figürler	71
4.1. Kültürel Muhafazakârlık	74
4.1.1. Mustafa Şekip Tunç ve 'Şuurlu Muhafazakârlık'	75
4.1.2. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve 'Ananecilik'	77
4.1.3. Peyami Safa ve 'Doğu-Batı Sentezi'	81
4.1.4. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ve 'Sosyal Mesele'	88
4.1.5. Yahya Kemal ve 'Muhafazakârlığın Estetiği'	91
4.1.6. Ahmet Hamdi Tanpınar ve 'Milli Terkip' Düşüncesi	93
4.2. İslamcı Muhafazakârlık	96
4.2.1. Mehmet Âkif Ersoy ve 'İslami Modernleşme'	97
4.2.2. Necip Fazıl Kısakürek ve 'İslamcı Reaksiyonerlik'	99
4.3. Milliyetçi Muhafazakârlık	102

4.3.1. Nurettin Topçu ve 'Ruhçu Anadolu Sosyalizmi'	102
4.3.2. Mümtaz Turhan ve 'Kültür Değişmeleri'	108
4.3.3. Erol Güngör ve 'Münevver' Kavramı	110
4.3.4. Ayverdi Kardeşler ile Abdülhak Şinasi ve 'Nostalji'	112
4.4. Liberal Muhafazakârlık ve Ali Fuat Başgil'in 'Ahlâkî Düzen Arayışı'	116
5. Türk Muhafazakârlığı'nda Önemli Kurum, Değer ve Semboller	119
5.1. Türk Muhafazakârlığı ve 'Toplum Mühendisliği'	126
5.2. Türk Muhafazakârlığı'nda Sembol ve Şehir	128
6. Türk Muhafazakârlığı'nın Temel Söylemleri	130
6.1. Türk Siyasî Hayatında Merkez-Çevre İlişkisi ve İrtica Söylemi	133
6.2. Türk Muhafazakârlığı'nda 'Bergsonculuk'	136
6.3. Türk Muhafazakârlığı'nda Japonya Örneği	139
6.4. Türk Muhafazakârlığı'nda Anti-Komünizm Söylemi	140
6.5. Türk Muhafazakârlığı'nda Devrim ve Değişim	143
7. Türk Muhafazakârlığı ile Batı Muhafazakârlığı Arasındaki Temel Benzerlik ve Farklılıklar	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCENİN TÜRK SİYASAL HAYATINA YANSIMALARI

1. Cumhuriyet Dönemi Muhafazakârlık	155
2. Demokrat Parti ve Muhafazakârlık	164
3. 1980 Sonrası Dünyada Muhafazakârlığın Yükselişi ve Yeni-Sağ Politikaların Türkiye'ye Yansımaları	170
4. Anavatan Partisi ve 'Muhafazakâr' Söylemi	174
5. Türk Sağında Aydınlar Ocağı ve 'Türk-İslam Sentezi' Projesi	184
6. Millî Görüş'ten AK Parti'ye Yeni Siyasal Kimlik Arayışı	187
7. 28 Şubat Süreci ve Millî Görüş İçinde Ayrışmalar	195
8. Kuruluş ve İktidar Sürecinde AK Parti	199
9. AK Parti'nin Sosyo-Ekonomik Taban ve Profili	201
10. AK Parti'nin Siyasal Kimlik Arayışı ve 'Muhafazakâr Demokrat' Kimlik	215
10.1. Cumhuriyet ve Demokrasiye Bakış	241
10.2. Din ve Laikliğe Bakış	246
10.3. Ekonomi Anlayışı	257
10.4. Dış Politika Anlayışı	262
11. "Muhafazakâr Demokrat" Kimlik Üzerine Kimi Tespit ve Eleştiriler	268

SONUÇ -----273

KAYNAKLAR -----285

EK: ANKETLER -----309

DİZİN -----393

ÖN SÖZ

Ülkemizde muhafazakârlık yüz yılı aşkın bir süredir düşünce ve eylem dünyamızı meşgul etmesine rağmen, bu alanla ilgili bilimsel çalışmalar oldukça sınırlıdır. Sosyal, siyasal ve kültürel yaşamımızda bu denli etkili rol oynamasına rağmen muhafazakârlık ile ilgili çalışmaların sınırlı olması düşündürücüdür. İşte bu çalışma, bu alandaki temel eksikliği gidermede küçük de olsa bir katkı sağlamak ve bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara kaynaklık etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu konunun seçilmesinde en önemli etken, Türk siyasetini derinden etkileyen geniş bir muhafazakâr kitlenin varlığına rağmen, böyle önemli bir konunun yıllarca ihmal edilmesi ve bu alanda yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olmasıdır. Ayrıca AK Parti'nin kendine siyasal kimlik olarak seçtiği “Muhafazakâr Demokratlık” kavramının muğlaklığı, bu konuda henüz bir fikir birliğine varılamaması ve tartışmaların devam ediyor olması siyaset bilimi açısından konuyu önemli kılmaktadır.

Ayrıca AK Parti'nin kuruluşunda Parti Kurucusu olarak görev almış olmam şahsımı bu konuda düşünmeye ve akademik çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı'nda doktora çalışmamı yürütürken bu eksikliğin giderilmesinde katkıda bulunmak amacıyla doktora tezimi bu konu üzerinde hazırlamaya karar verdim. Dolayısıyla bu kitap, 2005 yılında hazırladığım *Türkiye’de Muhafazakârlığın Düşünsel-Siyasal Temelleri ve Muhafazakâr Kimlik Arayışları* adlı doktora tezimin kısmen genişletilerek ve güncellenerek kitap haline getirilmesinden ibarettir.

Bu çalışma boyunca yerli ve yabancı kaynaklardan elden geldiğince yararlanılmış, Türk siyasal yaşamında yer alan tüm siyasal partilerin tüzük ve programları taranarak buradaki muhafazakâr temalar ortaya konulmuş ve bunlar arasında bir mu-

kayese yapılmıştır. Ayrıca, muhafazakârlığın temelleri ve Türkiye'ye yansımaları bağlamında AK Parti'nin "Muhafazakâr Kimlik" arayış çabaları, AK Partili üst düzey yönetici ve temsilcilerle yapılan anket uygulamasıyla da çalışma test edilmeye ve niceliksel olarak desteklenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmanın bu ikinci baskısında kimi eleştiriler de dikkate alınarak kitap baştan sona gözden geçirilmiş, hata ve eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Son olarak, bu çalışmanın temellerinin ortaya konulmasında çok önemli katkıları olan başta doktora danışmanım Prof. Dr. Mehmet Ali Ağaoğulları olmak üzere tüm hocalarıma ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Dr. İsmail Safi
Ankara, Aralık 2018